

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Lucie Švarcová

3. ročník

Obor: Český jazyk a literatura/ Výchova ke zdraví se zaměřením na
vzdělávání

**Kultura mluvených projevů: rozvoj řečnických dovedností u
žáků 2. stupně ZŠ v kontextu dramatické výchovy**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Michal Kříž, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze literaturu uvedenou v seznamu odborné literatury.

V Olomouci dne 15.4.2022

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení mé bakalářské práce a poskytnutí materiálových podkladů k práci.

Ráda bych také poděkovala všem, kteří se jakýmkoliv způsobem podíleli na tom, aby práce vznikla a bylo mi díky nim umožněno, aby byla práce úspěšně vyhotovena. Proto bych také chtěla poděkovat své rodině a blízkým za jejich trpělivost a velkou podporu.

Obsah

Úvod	5
1. Jazyková kultura	7
1.1. Historie jazykové kultury	8
1.2. Současnost mluvených projevů	9
1.3. Znaky mluveného projevu	10
1.4. Jazykové prostředky a výstavba mluveného projevu	10
1.5. Zvukové prostředky mluveného projevu	12
1.6. Neverbální komunikace	14
2. Obsah kurikulárních dokumentů vzhledem ke Komunikační a slohové výchově, Jazykové a Dramatické výchově.....	16
2.1. Komunikační a slohová výchova.....	16
2.2. Jazyková výchova.....	17
2.3. Dramatická výchova a její obsah v kurikulárních dokumentech.....	20
2.3.1. Dramatická výchova v RVP ZV 2021	22
2.3.2. Dramatická výchova jako obor vzdělávání	23
2.3.3. RVP ZUV	24
3. Dramatická výchova.....	25
3.1. Principy dramatické výchovy	26
3.2. Rozvoj osobnosti žáka pomocí dramatické výchovy	27
4. Praktická cvičení dramatické výchovy na rozvoj mluvených projevů.....	29
4.2. Cvičení 1	32
4.3. Cvičení 2.....	46
4.4. Cvičení 3.....	50
Závěr	53
Seznam literatury	55
Internetové zdroje.....	56
Anotace	58

Úvod

„Co děti dělají, je pro ně mnohem významnější, než co vidí a slyší“¹

Komunikace je součástí jakéhokoli kontaktu lidí a je nedílnou součástí našeho každodenního života. V poslední době však komunikujeme stále méně. Je to možná způsobeno digitalizací, kterou v dnešním světě máme. Není potřeba rozsáhlé komunikace, když stačí pomocí pár kliknutí odeslat zprávu. Pandemie Covid19, která zapříčinila veliké omezení sociálního kontaktu se také podílí na tom, že lidé spolu obecně méně mluví. Tyto aspekty tak omezily mluvnické dovednosti a značně narušily i dovednosti řečnické. Mnoho lidí přiznává, že nedokáží mluvit nahlas, a to už jen z důvodu strachu způsobení řečnického faux pas. Jiní lidé zase nemají žádný problém s tím, aby vystoupili z davu a mluvili na veřejnosti, avšak i zde je důležité dodržovat určitá pravidla řečnictví a komunikace.

Výuka těchto dovedností na 2. stupni základních škol je sice zařazena do vzdělávacích oblastí, ale není jí dána taková váha, které by byla hodna. Dramatická výchova, která je úzce spojena s divadlem by mohla být vhodným prostředkem výuky řečnických dovedností.

Cílem této práce je tak zjistit, jak lze dramatickou výchovu zapojit do vzdělávání a dosáhnout díky ní rozvoje řečnických dovedností u žáků 2. stupně, a také navrhnout praktická cvičení, díky kterým by řečnický projev žáků byl rozvíjen.

Práce má teoreticko-praktický charakter. V první části, která obsahuje teorii, vysvětluji pojmy jazykové kultury a její historii. Dále zde definuji znaky mluvených projevů, jazykové prostředky a výstavbu mluveného projevu. Taktéž je zde uvedeno vysvětlení pojmu neverbální komunikace, která je také v oblasti řečnictví a kultivovaného mluveného projevu nepostradatelnou složkou. V této části je také charakterizováno, co je dramatická výchova a její umístění

¹ WARD, Winifred, 1957. *Playmaking with children from kindergarten through junior high school*. 2d ed. New York: Appleton-Century-Crofts.

v kurikulárních dokumentech. Praktická část je zaměřena na cvičení, která by mohla být vhodnou pomůckou pro rozvoj řečnických dovedností.

1. Jazyková kultura

Jazyková kultura se zabývá správností mluveného projevu. To, jak hovoříme a komunikujeme, vypovídá mnohé nejen o našich řečnických schopnostech, ale také o prožívání, schopnosti komunikovat, vyjednávat, naslouchat jiným o samotném intelektu a naší vnímavosti. Nezáleží tak pouze na obsahu sdělení, ale i na tom, jakým způsobem je informace sdělena, jaké zvukové prostředky řečník užívá, zda jeho výklad není jednotvárný. Mimo jiné je také důležitý zevnějšek řečníka a neméně důležité jsou i neverbální projevy, jimiž řečník komunikuje. Při mluveném projevu je vhodné přiměřené užívání gest, navazování očního kontaktu se svým publikem a celková interakce řečníka a publika. Komplikacemi při mluveném projevu se mohou stát špatné formulace vět, nevhodné, nebo naopak žádné užití nonverbálních prostředků komunikace či vady řeči. Celkový dojem z mluveného projevu tak může být lehce zničen.²

Jak píše Toman, jsme součástí společnosti a komunikace je přirozená k schopnost k soužití s ostatními lidmi. Komunikaci a vzájemné interakci se proto nelze vyhnout a závisí pouze na řečníkovi, zda se se svým projevem spokojí, nebo zda jej povýší na vyšší úroveň, která povede nejen ke schopnosti jednání s lidmi, ale bude potřebná i v životě a při každodenních situacích.³

Za množinu užívaných jazykových prostředků v komunikaci je považován tzv. kód. Kód je příznačným znakem komunikační sféry. Dle Proška je kód objektivní, stylotvorný prvek, který udržuje spojení mezi příjemcem a mluvčím. Kód komunikační situace je vybírán dle povahy textu.⁴

Komunikace se rozlišuje na veřejnou a soukromou. K rozlišení těchto dvou druhů komunikace slouží ráz komunikátu.⁵ Společným rysem komunikace veřejné a

² ŠPAČKOVÁ, Alena, 2017. *Moderní rétorika na univerzitě: příspěvek k metodice výuky*. Praha: Univerzita Karlova: Karolinum. ISBN 978-80-246-3708-2., s. 44-4

³ TOMAN, Jiří, 1981. *Jak dobře mluvit*. 3. uprav. vyd. Praha: Svoboda., s.51

⁴ PROŠEK, M., 2013. *Objektivní stylotvorné faktory*. In ULIČNÝ O., SCHNEIDEROVÁ S. (eds.), 2013. *Studie k moderní mluvnici češtiny 2., Komunikační situace a styl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-3535-0., s. 148

⁵ BENEŠ, Martin, 2013. *Studie k moderní mluvnici češtiny. 2, Komunikační situace a styl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3535-0., s. 148

soukromé je jazyková správnost. Jazyková správnost udává, zda jsou prvky komunikace, ať už psané, či mluvené, přijatelné nebo naopak. Tyto prvky neboli prostředky, které se posuzují z hlediska přijatelnosti, jsou ovlivňována i silnou tradicí.

Dalším důležitým prvkem patřícím k jazykové kultuře, je spisovnost. Prostředky, které jsou označovány jako spisovné, jsou uznávané za přijatelné a jejich užívání je nadřazeno jiným, nespisovným prostředkům.⁶

1.1. Historie jazykové kultury

Samostatný obor jazykové kultury se začal utvářet až teprve ve 20. století. Předmětem zkoumání se však jazyková kultura stala mnohem dříve, a to už v období antiky, kdy byl největší důraz kladen na spisovnost a stylovost projevu řečníka. Důležitá byla proto v oboru rétoriky a objevovala se i v učebnicích, kde se promítala v oblasti gramatiky i poezie. Teorie jazykové kultury v českém prostředí byla ztvárněna díky Pražskému lingvistickému kroužku, který se otázce jazykové kultury začal věnovat důkladně. Jedna z prvních formulací teorie jazykové kultury pochází z roku 1929, kdy byla pozornost soustředěna nejvíce na veřejnou komunikaci a spisovnost projevu. Spisovná čeština byla pokládána za znak kultivovanosti a pospolitosti národa, proto zkoumání jazykové oblasti bylo omezeno pouze na oblast spisovnosti. Postupem času se však začal okruh zájmu jazykové kultury rozšiřovat a začala se rozvíjet v souladu se spisovnou češtinou a funkční stylistikou.⁷

V 30. letech 20. století byla jazyková kultura, která do této doby byla považována pouze za psanou, rozšířena i o kulturu řeči, jinak také kulturu vyjadřovací. Ta se promítá jak v psané podobě, tak i v mluvené. Oddělením jazykové kultury v oblasti řečnické od kultury jazyka, došlo také k postupnému rozlišování způsobu užití jazyka. Komunikační sféra a užívání spisovnosti jazyka bylo rozděleno dle účelu

⁶ NEBESKÁ Iva, 2017. *Jazyková správnost*. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ Jana (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_SPRÁVNOST

⁷ KRAUS Jiří, 2017. *Jazyková kultura*. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_KULTURA

komunikace. Nastaly zřetelné rozdíly v komunikaci veřejné a komunikaci soukromé. Do soukromé komunikace tak pronikala i slova nespisovná a užívání spisovného jazyka zde proto není tak striktní.⁸

1.2. Současnost mluvených projevů

Ke správnosti mluveného projevu je nutno znát několik zákonitostí, jež je potřeba dodržovat, aby byl projev srozumitelný a správný. Důležitá je správná artikulace hlásek a jejich spojování, jímž vzniká ucelený projev. V případě odchylek od spisovné normy výslovnosti hlásek dochází k narušení mluveného toku projevu a celý výsledný projev není správně naplněn.⁹ Dle Hausenblase není při kultivovaném projevu důležitý pouze samostatný projev, který by měl být spisovným, ale je také důležité, aby samotná výslovnost projevu byla zřetelná.¹⁰

Spisovnost, ačkoliv je jedním ze znaků kultivovaného projevu, však není vždy nezbytně nutná. V některých funkčních stylech není zcela striktně dodržována a svým charakterem se ne vždy zcela hodí do určitých situací komunikace. Styl prostěsdělovací, kde není vždy dodržena spisovnost českého jazyka, Míňářová charakterizuje jako „*prostou výměnu informací v běžném denním styku*.“¹¹ Sama autorka tak připouští užití hovorového jazyka, jakožto nespisovné podoby projevu v prostěsdělovacím stylu. Míňářová tak upozorňuje na to, že je možné v určitých stylech sdělení pracovat i s hovorovou češtinou, která nemá rysy spisovné češtiny.¹²

⁸ KRAUS Jiří, 2017. *Jazyková kultura*. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_KULTURA

⁹ KROBOTOVÁ, Milena, 2000. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0187-8., s. 9

¹⁰ HAUSENBLAS, Karel; KUCHAR, Jaroslav, ed., 1974, *Čeština za školou*. Praha: Orbis. Pyramida (Orbis), s. 186

¹¹ HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ Jiří; CHVALOVSKÁ Eliška; JÍLKOVÁ Lucie, KADERKA Petr; MAREŠ Petr; MRÁZKOVÁ Kamila, 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2566-1., s 24

¹² MÍŇÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, 2011. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-2979-4., s. 113

Prostředky nespisovné, které „*vnímáme jako hovorové*“¹³ dle jejího dělení spadá do „*hovorového projevu*“¹⁴, kde lze užít nespisovných prvků.

1.3. Znaky mluveného projevu

Mezi znaky mluveného projevu patří jazykové i zvukové prostředky, které vedou k ucelenosti mluveného projevu a modulace řeči. Modulace řeči zahrnuje dynamiku, intonaci, tempo řeči a tónbr, což je modulace barvy hlasu. Při mluveném projevu však nezávisí pouze na sdělení, ale velmi důležitý je i celkový vzhled řečníka.

Mluvený projev je adresný, má nějakého posluchače a tomuto posluchači je důležité věnovat nejen požitek z dobré výslovnosti, ale poskytnout mu vzhled do celé konstrukce komunikace. Z tohoto důvodu je důležité dbát nejen na formální a mluvenou komunikaci, ale také na neverbální formu komunikace. Neverbální prostředky komunikace pomáhají k lepšímu porozumění a pochopení řečeného. Právě z tohoto důvodu by měl správný řečník jevit zájem o své posluchače a svůj výklad obohatit i vhodnými mimojazykovými prostředky. Těmito prostředky totiž dosáhne zpestření výkladu, ale i většího zaujetí ze strany posluchačů. Jedná se tak o velmi důležité faktory, které ovlivňují výslednou podobu mluveného projevu.¹⁵

1.4. Jazykové prostředky a výstavba mluveného projevu

Krobotová upozorňuje, na co si při výstavbě mluveného projevu a jeho sdělení musí dát řečník pozor. Mezi prvky, na které upozorňuje, patří mimo jiné i tzv. kontaktní slova. Kontaktní slovy je myšleno vhodné oslovování v komunikačním procesu a také dovětky. Jako dovětek lze chápat například situační kategorie, kdy řečník střídá různé časy při výkladu a narušuje tak průběh komunikačního toku.

¹³ MINÁŘOVÁ, E. 2011: *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing. In: HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ, Jiří; CHVALOVSKÁ, Eliška; JÍLKOVÁ, Lucie; KADERKA, Petr; MAREŠ Petr; MRÁZKOVÁ, Kamila, 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2566-1., s. 24

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ KROBOTOVÁ, Milena, 2000. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 219 s. ISBN 80-244-0187-8., s. 105-108

Dovětkem jsou také dialogizující gramatické kategorie, což je nejvíce projevono v 1. a 2. osobě.

Dalšími prvky, které jsou vhodné při užívání v komunikačním procesu jsou jazykové prostředky, které dokážou upoutat pozornost na řečníka a svým charakterem mu pomáhají ke kvalitnímu přednesu. Jsou to prostředky sugestivní, dramatické, emfatické, názorné a specifické ozdobné prostředky.

- Mezi specifické ozdobné prostředky řadíme takové, které musí být předem promyšleny, aby se svou typičností hodily do mluveného projevu. Jedná se o prostředky typu básnických přívlastků a opakování.
- Sugestivní prostředky mají úlohu upoutat pozornost, zajišťují nestálost a nevšednost. Příkladem sugestivních prostředků je například hromadění synonym, které vede k upřesnění výroku a antitezi. Antiteze je, když dva pojmy výpovědi jsou stavěny proti sobě.
- Dramatické prostředky zajišťují, aby byl mluvený projev poutavý a posluchač jej dokázal lépe pochopit a prožít. Tento prostředek je často užíván při komunikaci s dětmi. Jedná se o zeslabování, nebo naopak zesilování významu slov. Typickými jsou např. *litoles*, který zjemňuje výrok a stimulaci pozornosti. Stimulace pozornosti je odmlka mezi větami, vložení vět tázacích a jiné.
- Podobné jako dramatické prostředky jsou prostředky emfatické. Zahrnují řečnické otázky, neukončení započaté výpovědi (apoziopezi), zvolání, přerušení výpovědi a obdobné.
- Názorné prostředky vedou k užívání vlastních zážitků, nepřímých pojmenování, přirovnávání, nebo třeba užití různých přísloví, které opět vedou ke zdokonalení mluveného projevu.¹⁶

¹⁶ KROBOTOVÁ, Milena, 2000. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0187-8., s. 115-118

1.5. Zvukové prostředky mluveného projevu

Zvukové funkční prostředky mluveného projevu se velmi výrazně podílejí na celé výsledné podobě mluveného projevu. Jejich hlavním cílem je, aby byl mluvený projev oživen, aby se stal srozumitelným, poutavým a nejevil se příliš složitým. K tomu, aby bylo dosaženo správnému mluvenému projevu je důležité dodržovat správnému užití jazykových prostředků. Při mluveném projevu tak nezáleží pouze na obsahu sdělení, ale hlavně na způsobu vyjádření. K tomu nám dopomáhají právě zvukové prostředky, kterými jsou intonace, síla hlasu, tempo, rytmus a pauza.¹⁷ Pauza v mluveném projevu má mnoho funkcí. Díky ní dokážeme členit text a lépe porozumět mluvenému textu. Díky pauze je text dělen do několika úseků a zabraňuje tak možnému mnohoznačnému výkladu. Tato funkce, kterou pauza vykonává, se nazývá funkce logická. Další funkcí je funkce umělecká, která zaručuje živost projevu. Funkce fyziologická je významná zejména pro mluvčího. Slouží jako prostor k nádechu řečníka a zároveň značí konec výpovědi.¹⁸

Intonace znamená změnu hlasové výšky. Výšku měníme buď uvědoměle za nějakým účelem, nebo neuvědoměle. Nelze však určit jaká intonace mluveného projevu je správná, neboť závisí na několika proměnných. Těmi jsou: momentální stav mluvčího, to znamená, zda je v psychické i fyzické pohodě. Na osobní situaci, v níž se nachází, dalším důležitým faktorem je také vztah k osobě, k níž promlouvá, nebo řečnickovo pohlaví. Je známo, že muži mají obecně hlubší hlas, který působí klidněji a rozvážněji, než je tomu u žen. Intonace řeči je prostředkem, kterým lze vyjádřit například stav nahněvání se. Ten je často vyjádřen prostřednictvím zvýšení tónu hlasu. Opakem pak může být vyjádření pochmurné nálady, kdy hlas a jeho tón slábnou a stávají se tiššími.¹⁹ Intonace hlasu je zajímavá v tom, že s ní lze více pracovat, měnit ji a formovat. Změny jsou umožněny prostřednictvím hlediska

BRABCOVÁ, Radoslava; VITVAR, Václav, 1986. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN., s. 27

¹⁸ LOTKO, Edvard, 2009. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Vyd. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2309-8., s. 65-66

¹⁹ BRABCOVÁ, Radoslava; VITVAR, Václav, 1986. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN., s. 27

výšky tónu, tónových intervalů a frekvenčního vlnění, které lze rozdělit na nižší frekvenci a frekvenci zvýšenou.²⁰

Intonaci můžeme rozdělit na tři základní typy. Prvním typem je melodie stoupavá, která se nazývá antikadence. Tato melodie je charakteristická tím, že má charakter věty tázací. Oproti tomu kadence má charakter melodie klesavé. Užívá se ve větách oznamovacích, přacích, zvolacích i rozkazovacích. Využit ji však lze i v jednoduchých otázkách, na něž je možná odpověď jednoslovná – ano/ne. Dalším typem je melodie stoupavá klesavá, která se užívá při otázkách, u nichž je možno odpovědět více možnostmi, a také u vět zvolacích. Posledním typem intonace je tzv. polokadence, která se užívá pro neúplná sdělení, kdy věta není dokončena a její melodie vede k určité fázi, kde se poté zastaví.²¹

Síla hlasu dodává mluvenému projevu jistých stylových hodnot. Díky ní lze rozpoznat také momentální duševní stav řečníka. Můžeme rozpoznat například hněv, radost, klid atd. Na sílu hlasu se váže důraz ve větě, a také přízvuk slova.²²

Tempo řeči je charakterizováno jako „rozložení jednotek řeči v čase.“²³ Do rychlosti komunikačního procesu se započítává buď mluvený celek, nebo pouze některé jeho části. Tempo řeči je proměnlivé a závisí na duševním a psychickém rozpoložení řečníka, ale i na situaci, v níž je projev zrovna vyjadřován. Tempo, kterým řečník mluví však není ovlivněno pouze jeho povahou. Velkou roli v tempu řeči také sehrává řečnickova národní příslušnost.²⁴

Rytmus řeči je opakování stejných prvků v určité periodě. Je závislý na tempu a určuje jeho střídání.²⁵

²⁰ SABOL Ján, O tónovej modulácii súvislej reči; *Kultúra slova* VI, 1973, s.193

²¹ TINKOVÁ, Eva, 2010. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj: praktický průvodce řečí těla a verbální komunikací*. Computer Media. ISBN 978-80-7402-074-2., s. 32

²² BRABCOVÁ, Radoslava; VITVAR, Václav, 1986. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN., s. 28

²³ Tamtéž s. 98

²⁴ LOTKO, Edvard, 2009. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Vyd. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2309-8., s. 68

²⁵ MISTRÍK, Jozef, 1988. *Variácie reči*. Bratislava: Smena. s. 148-149

1.6. Neverbální komunikace

Jak vysvětluje Horáková, neverbální komunikací rozumíme vyjádření, které se neuskutečňuje pomocí mluvené řeči. Pomocí této komunikace předáváme informace nejen tomu, s kým hovoříme, ale sdělujeme také informace o nás a našem aktuálním rozpoložení, prožívání i emocích. Můžeme ho buď vědomě ovládat, nebo se děje nevědomě. Mezi neverbální prostředky patří mimika, oční kontakt, haptika, gestikulace, posturika a proxemika.²⁶

Mimika je tvořena na našem obličeji. Jedná se o pohyby našeho obličeje, kterými lze vyjádřit emoce. Díky mimice lze odhadnout momentální prožívání jedince. Lehce poznáme například hněv, radost, nebo smutek. Není jednotná a během promluvy se často mění.

Oční kontakt je jedním z nejdůležitějších forem neverbálního projevu, jedná se hlavně o navázání očního kontaktu, čímž dáváme velmi zřetelně najevo, že budeme hovořit právě s tím jedincem, s nímž je oční kontakt navázán. Oční kontakt tak tvoří zahájení komunikace. Prostřednictvím něj je i udržován tok rozhovoru a komunikace se tak stává mnohem efektivnější. Je to také způsob, kterým poskytujeme vědomí o zpětné vazbě směrem k mluvčímu. V případě neschopnosti, nebo nemožnosti navázání očního kontaktu, může taková situace na posluchače působit urážlivě, frustračně a vyvolat tak pocit nejistoty.²⁷

Haptika, je dalším způsobem vyjádření se bez pomocí slov. Jak popisuje Tinková, haptiku můžeme definovat, jako komunikaci, která je učiněna pomocí hmatu. Haptiku poté rozděluje na dva druhy dotyků, a to na přátelské a nepřátelské. Jelikož

²⁶ HORÁKOVÁ, L. Asertivita. *Revision*. 2017, 20(2), 35-44, s. 3, ISSN 12143170. Dostupné na: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=asn&AN=127073360&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>.

²⁷ FIRICÁ, C. a C. FIRICÁ, 2010. The components of nonverbal communication important factors in the teaching process. *Journal of Applied Economic Sciences*, 5(4), 370-374.

ISSN 18436110. Dostupné na:

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=edselc&AN=edselc.2-52.0-79951997220&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>

jsou dotyky nemalou narušení osobní zóny člověka, je důležité si uvědomit, s kým a jak jednáme a zda se jedná o člověka blízkého, či nikoliv.²⁸

Gestikulace znamená pohyb rukou při mluveném projevu. Důvodem užívání rukou při mluveném projevu je doplnění mluveného projevu, a také napomáhá k vysvětlení a upřesnění myšlenky řečníka.²⁹

Posturika se zabývá postojem a polohou těla, kterou mluvčí při komunikaci zaujímá. Jedná se o polohu rukou při komunikaci, posedu, či postoji, dále je také důležitá poloha hlavy a také poloha nohou.³⁰ Postavení těla při komunikačním procesu může mnohé vypovědět. Díky posturice si můžeme například všimnout, zda posluchač s tím, co říká mluvčí, opravdu souhlasí.³¹

Proxemika udává vzdálenost mezi lidmi, kteří spolu komunikují. Tyto vzdálenosti jsou založeny na vzájemném vztahu mezi dvěma komunikujícími. Vzdálenost se dle blízkosti vztahů rozlišuje na několik zón. Zóny každého z nás jsou individuální. Při jejich vzdálenostech je důležitá sociální role, věk, pohlaví, povaha jedince, ale i prostředí ve kterém se nacházíme a také náboženské vyznání.

Zóny proxemické vzdálenosti definoval v roce 1966 T. Hall. Dle něj tak existují 4 hlavní zóny. První zónou je zóna intimní. Tato zóna je zhruba ve vzdálenosti 30-50 cm. Jedná se o nejvíce blízkou jedincovu zónu, kam je povolen vstup pouze velmi blízkým osobám. Druhou stále blízkou zónou je osobní zóna. Ta udává vzdálenost od 45-75 cm do 100-120 cm. V této zóně probíhá komunikace s lidmi dobře známými. Společenská zóna neboli sociální je 1-3 metry a jedná se o zónu, kdy komunikujeme veřejně, nebo když se jedná o formální schůzky. Poslední je zóna veřejná, která je ve vzdálenosti 3 metry a více. Jedná se o zónu, kdy jednáme se

²⁸ TINKOVÁ, Eva, 2010. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj: praktický průvodce řečí těla a verbální komunikací*. Computer Media. ISBN 978-80-7402-074-2., s. 101

²⁹ BRABCOVÁ, Radoslava; VITVAR, Václav, 1986. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN., s. 29

³⁰ TINKOVÁ, Eva, 2010. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj: praktický průvodce řečí těla a verbální komunikací*. Computer Media. ISBN 978-80-7402-074-2., s. 110

³¹ LOTKO, Edvard, 2009. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Vyd. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2309-8., s. 80

zcela neznámými lidmi, nebo komunikujeme s větším množstvím lidí, například při přednášce.³²

2. Obsah kurikulárních dokumentů vzhledem ke Komunikační a slohové výchově, Jazykové a Dramatické výchově

Státní úroveň kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání naplňuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV). Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, jehož nejnovější revize proběhla v roce 2021, je sestaven tak, aby svým obsahem naplňoval požadavky 21. století. Na základě tohoto Rámcového vzdělávacího programu, si pak každá škola sestavuje vlastní Školní vzdělávací program (ŠVP), který musí zahrnovat všechny klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny u žáků v rámci RVP ZV. Rozvoj řečnických dovedností je v RVP ZV nejvíce obsažen ve vzdělávací oblasti Jazykové výchovy a Komunikační a slohové výchovy.

2.1. Komunikační a slohová výchova

Komunikační a slohová výchova je v RVP rozdělena na dvě období. Na konci každého z těchto dvou vzdělávacích období jsou stanoveny Očekávané výstupy žáka. Hlavním učivem spadajícím do kategorie „*mluvený projev*“ je naučit žáky základům technik mluveného projevu. Správné výslovnosti, dýchání, tvorby hlasu, dále užití neverbálních projevů komunikace. Učí se také reakcím v určitých komunikačních situacích a základním pravidlům komunikace (*oslovení, zahájení a ukončení dialogu, střídání rolí mluvčího a posluchače, zdvořilé vystupování*).³³ Očekávanými výstupy druhého období v rámci komunikační a slohové výchovy je, že „*žák vede správně dialog, telefonický rozhovor, zanechá vzkaz na záznamníku; rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace; sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo*

³² TINKOVÁ, Eva, 2010. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj: praktický průvodce řečí těla a verbální komunikací*. Computer Media. ISBN 978-80-7402-074-2., s. 108-109

³³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/trvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 19

*písemný projev s dodržением časové posloupnosti; volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru.*³⁴

2.2. Jazyková výchova

Jazyková výchova spadá pod vzdělávací oblast *Jazyk a jazyková komunikace*. Tato vzdělávací oblast je jedna z primárních, která se v RVP objevuje. Hlavním cílem této oblasti vzdělávání *je zejména podpora rozvoje komunikačních kompetencí, vybavuje žáka takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání*³⁵. Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace je uskutečňována v několika vzdělávacích oborech, jimiž jsou: *Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk*. Nejen v těchto oblastech je užívání jazyka a správných jazykových dovedností důležitá, avšak právě v těchto oborech je nejvíce rozvíjena a na její rozvoj je zde kladen velký důraz.

Jazyková výchova vede žáky k poznávání jejich mateřského jazyka a správnému užívání jazyka, a to ve spisovné i hovorové formě. Díky jazykové výchově se také žáci učí poznávat spisovný jazyk a rozlišovat jej od jiných forem užití jazyka. Jazyková výchova je proto zdrojem nejen nauky, ale i poznání. Vede žáky k tomu, aby se učili správně reagovat, komunikovat a znali zásady komunikace. Rozvíjí myšlení na praktické úrovni, při kterém se hojně užívá jazyka komunikace, ale i na rovině logického myšlení, kdy si pomocí něj žáci prohlubují své poznatky a zlepšují tím své schopnosti a znalosti i po stránce intelektové. Komunikace verbální a neverbální, jež je také zařazena do oblasti této výchovy se prolíná i v Dramatické výchově, která je v RVP ZV zařazena a při zařazení do ŠVP škol může být vhodným doplněním školního vzdělávání.

Jazyková výchova je stejně, jako ostatní vzdělávací oblasti RVP ZV rozdělena do dvou vzdělávacích období 1. stupně a samostatného 2. stupně vzdělávání na ZŠ. Na 1. stupni v obou vzdělávacích obdobích, je učivo je zaměřeno tak, aby byly rozvíjeny všechny oblasti, jež jsou v jazykové výchově k užití. Učivo prvního stupně je tak rozděleno na kategorie, které jsou blíže přibližovány v očekávaných výstupech daného období a minimální doporučené úrovni

³⁴ Tamtéž, s. 18-19

³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 16

jednotlivých období, v rámci podpůrného opatření.³⁶ Učivo, které je uvedeno v RVP ZV v rámci Jazykové výchovy, je následující:

- *„zvuková stránka jazyka – sluchové rozlišení hlásek, výslovnost samohlásek, souhlásek a souhláskových skupin, modulace souvislé řeči (tempo, intonace, přízvuk)*
- *slovní zásoba a tvoření slov – slova a pojmy, význam slov, slova jednoznačná a mnohoznačná, antonyma, synonyma, homonyma; stavba slova (kořen, část předponová a příponová, koncovka)*
- *tvarosloví – slovní druhy, tvary slov*
- *skladba – věta jednoduchá a souvětí, základní skladební dvojice*
- *pravopis - lexikální, základy morfologického (koncovky podstatných jmen a přídavných jmen tvrdých a měkkých) a syntaktického (shoda přísudku s holým podmětem)“*³⁷

V 1. období této vzdělávací oblasti se žák učí rozlišování souhlásek a samohlásek. Žák díky ní poznává nejen grafickou, ale i zvukovou stránku slova a tyto dvě podoby je následně schopen rozlišit. V rámci podpůrných opatření jsou v RVP ZV stanoveny minimální očekávané výstupy za 1. období.³⁸ Těmi jsou:

- *„žák rozlišuje všechna písmena malá a velká abecedy*
- *žák rozeznává samohlásky (odlišuje jejich délku) a souhlásky*
- *žák tvoří slabiky*
- *žák rozlišuje věty, slova, slabiky, hlásky*
- *žák píše velká písmena na začátku věty a ve vlastních jménech“*.³⁹

³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 19-21

³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 21

³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 19-21

³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 20

Ve druhém období této vzdělávací oblasti je důraz kladen na stavbu slova, využití mnoha obměn slovního projevu, schopnost rozeznat spisovnou a nespisovnou češtinu a její tvary, rozeznání věty jednoduché od souvětí a vytvoření kultivovaného, mluveného projevu za užití dosud získaných znalostí z oblasti jazyka a jazykové komunikace. Stejně jako v období prvním, je i zde RVP ZV stanovena „*minimální doporučená úroveň očekávaných výstupů*“, kdy žák:

- *„pozná podstatná jména a slovesa*
- *„dodrží pořádek slov ve větě, pozná a určí druhy vět podle postoje mluvčího*
- *„rozlišuje tvrdé, měkké a obojetné souhlásky a ovládá pravopis měkkých a tvrdých slabik*
- *„určuje samohlásky a souhlásky*
- *„seřadí slova podle abecedy*
- *„správně vyslovuje a píše slova se skupinami hlásek dě-tě-ně-bě-pě-vě-mě*
- *„správně vyslovuje a píše znělé a neznělé souhlásky“⁴⁰*

Na druhém stupni, je učivo v rámci vzdělávací oblasti Jazykové výchovy následující:

- *„zvuková podoba jazyka – zásady spisovné výslovnosti, modulace souvislé řeči (přízvuk slovní a větný), intonace, členění souvislé řeči (pauzy, frázování)*
- *„slovní zásoba a tvoření slov – slovní zásoba a její jednotky, slohové rozvrstvení slovní zásoby, význam slova, homonyma, synonyma, obohacování slovní zásoby, způsoby tvoření slov*
- *„tvarosloví – slovní druhy, mluvnické významy a tvary slov*
- *„skladba – výpověď a věta, stavba věty, pořádek slov ve větě, rozvíjející větné členy, souvětí, přímá a nepřímá řeč, stavba textu*
- *„pravopis – lexikální, morfologický, syntaktický*
- *„obecné poučení o jazyce – čeština (jazyk národní, jazyk mateřský), skupiny jazyků (slovanské – především slovenština – a jiné, jazyky menšinové), rozvrstvení národního jazyka (spisovné a nespisovné útvary a prostředky), jazyk a komunikace (jazyková*

⁴⁰ Tamtéž

norma a kodifikace, kultura jazyka a řeči, původ a základy vývoje češtiny, jazykové příručky)“⁴¹

Zatímco na 1. stupni bylo učivo a koncepce celé vzdělávací oblasti Jazykové výchovy spíše teoretická, na druhém stupni je tato vzdělávací oblast rozvíjena více do praktického užití jazyka. Pracuje se tak nejen se základními pojmy a poznání jazyka, ale žák se také učí opisným tvarům jazyka, měl by zvládnout rozlišit útvary a poloútvary jazyka, dokázat vhodně užít prostředků a projevů jazykové komunikace v závislosti na situaci, v níž komunikuje. Na druhém stupni je také rozvíjena práce s textem a Pravidly českého pravopisu, je také kladen důraz na celkový mluvený projev žáka, a to v ohledu lexikální, stylistické, morfologické i syntaktické rovině.

I zde RVP ZV stanovuje „*minimální doporučenou úroveň v rámci podpůrných opatření.*“

žák

- *se orientuje v Pravidlech českého pravopisu*
- *pozná a určí slovní druhy; skloňuje podstatná jména a přídavná jména; pozná osobní zájmena; časuje slovesa*
- *rozlišuje spisovný a nespisovný jazyk*
- *rozezná větu jednoduchou od souvětí*
- *správně píše slova s předponami a předložkami*
- *ovládá pravopis vyjmenovaných slov*
- *zvládá pravopis podle shody přísudku s podmětem*“⁴²

2.3. Dramatická výchova a její obsah v kurikulárních dokumentech

Dramatická výchova, jakožto samostatný předmět byla do vzdělávacích osnov zařazena roku 1992. Tyto osnovy byly zařazeny do projektu Obecné školy.⁴³ Koncepce vzdělávacích osnov Obecné školy byla rozdělena na dvě části. V první

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 23-24

⁴² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 23

⁴³ MACKOVÁ, Silva, 2004. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění. ISBN 8085429934., s. 4

části byla obsažena struktura, v níž se pojednávalo o pojetí výuky a vzdělávacího obsahu na 1. stupni. V druhé části tohoto dokumentu se pojednávalo o „*ditěti jako východisku transformace Obecné školy*“.⁴⁴ Tato část obsahovala doporučené pedagogické postupy a metody při výuce, pojednávala o vhodných podmínkách klimatu třídy a školního prostředí, vykreslovala situace, které při výuce mohou nastat a obsahovala vývojové charakteristiky daného věku žáka.

Vzdělávací předmět „*Dramatická výchova*“ patřila mezi jeden z 8 hlavních, povinných předmětů. Na její výuku byl kladen velký důraz a byla považována za stěžejní, jelikož jejím hlavním cílem bylo „*pomocí prvků dramatického umění zajistit osobnostní a sociální rozvoj žáků*“.⁴⁵

Ačkoliv v osnovách „*Obecné školy*“ byl kladen důraz na výuku Dramatické výchovy, tak si charakter hlavního vyučovacího předmětu příliš dlouho nezachovala. O rok později, v letech 1993-1994, kdy vznikal nový vzdělávací program s názvem „*Občanská škola*“, již nebyla zařazena jako samostatný vzdělávací program.⁴⁶

Byla proto dále přenechána do oblasti mimoškolního a zájmového vzdělávání a vzdělávání v základních uměleckých školách. O osm let později, v roce 2000 se Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění pokusila o zpracování osnov pro výuku Dramatické výchovy, jakožto nepovinného předmětu. Nepovinný předmět byl považován ve smyslu neudělené povinnosti jej vyučovat. Ovšem pokud by škola zařadila Dramatickou výchovu do svého školního vzdělávacího programu, byl by tento předmět na stejné vzdělávací úrovni, jako jiné vyučované předměty.⁴⁷

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání z roku 2021 je Dramatická výchova zařazena do části C, jako doplňující vzdělávání. Doplňujícího vzdělávání není povinné, je koncipováno jako učivo doplňující a rozšiřující

⁴⁴ TUPÝ, Jan, 2018. *Tvorba kurikulárních dokumentů v České republice: historicko-analytický pohled na přípravu kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v letech 1989-2017*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, svazek 46. ISBN 978-80-210-8997-6., s. 35

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž s. 37-38

⁴⁷ MACKOVÁ, Silva, 2004. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčková akademie múzických umění. ISBN 8085429934., s. 3-4

poznatky.⁴⁸ „Vzdělávací obor *Dramatická výchova*, který je na úrovni školního vzdělávacího programu možné realizovat formou samostatného vyučovacího předmětu, projektu, kurzu apod.“⁴⁹

Stejně jako jiné oblasti vzdělávání i vzdělávání doplňující obsahuje očekávané výstupy. Ty jsou však opět jen doporučené. Doplňující vzdělávání dramatické výchovy je zařazeno na 1. i 2. stupeň základního vzdělávání. Na 1. stupni jsou žáci s dramatickou tvorbou spíše seznamováni a je jim tak pomocí tohoto vzdělávání nabídnut vhled do dramatického umění.

Učivo dramatické výchovy je rozděleno do tří oddílů. Těmito oddíly jsou: „základní předpoklady dramatického jednání, proces dramatické a inscenační tvorby, recepce a reflexe dramatického umění.“⁵⁰ Na prvním stupni je očekáváno, že by žák měl být schopen rozpoznávat konflikty, témata, umět prezentovat a prezentace hodnotit. Na konci prvního stupně by měl žák být schopen vyprávět o zážitku z dramatického díla, který mohl získat například návštěvou divadelního představení, či poslechu rozhlasové hry. Na prvním stupni se také seznamuje s možnostmi dramatického umění a ztvárnění jej v médiích.

Na druhém stupni si žák prohlubuje poznatky, které získal na stupni prvním. Učí se komunikaci v konfliktních situacích a řešení problémů, užívání nonverbální komunikace, získává vhled do herecké práce, rozšiřuje své poznání základních divadelních druhů. Každodenní situace by měl být schopen zdramatizovat pomocí příběhu.⁵¹

2.3.1. Dramatická výchova v RVP ZV 2021

V RVP ZV 2021 je vzdělávací obor zařazen spolu s jinými vzdělávacími obory zařazen do „Doplňujících vzdělávacích oborů.“ Vzdělávací obory patřící sem, nejsou povinné a jedná se pouze o doplnění výuky a zprostředkování nových poznatků žákům, pomocí těchto nepovinných vzdělávacích oblastí. Z tohoto

⁴⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 111-112

⁴⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 80

⁵⁰ Tamtéž s. 111-112

⁵¹ Tamtéž s. 111-112

důvodu nejsou v RVP ZV u těchto vzdělávacích oblastí ani uvedena „*Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření*“. Vzdělávací obor *Dramatická výchova* je zde taktéž rozdělena na 1. a 2. stupeň vzdělávání. Učivo je u obou stupňů vzdělávání rozděleno do tří základních kategorií, které mají dále podoblasti, které jsou u žáků rozvíjeny. Těmito kategoriemi jsou:

- „*Základní předpoklady dramatického jednání*
- *Proces dramatické a inscenační tvorby*
- *Recepce a reflexe dramatického umění*“⁵²

Učivo, které je obsáhlé v těchto třech kategoriích je zaměřeno zejména na práci s hlasem a dechem, řešení fiktivně vzniklých situací, správné držení těla a užívání neverbální komunikace, společně s verbální. Dalším učivem je poznání základních dramatických prvků a divadelní terminologii a poznání různých druhů divadel a divadelních žánrů. Na druhém stupni je *Dramatická výchova* ještě více rozšířena o poznání, nežli tomu bylo na prvním stupni. Zde jsou v učivu zakomponovány i výrazné osobnosti divadla, časové mezníky dramatu a divadel a divadelní etapy.⁵³

2.3.2. Dramatická výchova jako obor vzdělávání

Dramatická výchova, jakožto studijní program je vyučována na vysokých uměleckých školách JAMU (Janáčkova akademie múzických umění), nebo na DAMU (Divadelní fakulta Akademie múzických umění), která je jednou ze tří fakult této Akademie v Praze.⁵⁴ Jako vzdělávací program je *Dramatická výchova*, pod názvem Literárně-dramatický obor vyučována na základních uměleckých školách.⁵⁵

⁵² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 111-112

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ MACKOVÁ, Silva, 2004. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění. ISBN 8085429934., s. 9

⁵⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání* [online], 2010. Výzkumný ústav pedagogický v Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>, s. 62

2.3.3. RVP ZUV

Rámcový vzdělávací program pro Základní umělecké školy se nazývá Rámcový vzdělávací program pro Základní umělecké vzdělávání (RVP ZUV). Základní umělecké vzdělávání je uskutečňováno na základních uměleckých školách. Stejně jako v jiných vzdělávacích institucích se i základní umělecké školy řídí podle vlastního zpracovaného Školního vzdělávacího programu, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu zabezpečovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Základní umělecké vzdělávání se dělí na ročníky. Prvním je ročníkem je tzv. Přípravné studium, kde se žáci seznamují s uměleckým zaměřením, kterému se chtějí dále věnovat. Následující vzdělávání na 1. stupni je 7leté a charakterizuje se jako počáteční vstup do uměleckých aktivit a vzdělávání. Jedná se o přípravu na další vzdělávání v daném uměleckém směru, například na konzervatořích, Na 2. stupni, který je zaměřen na umělecký růst a praktické uplatnění, žáci prohlubují a rozvíjejí své znalosti. Tento stupeň je 4letý. Dalším stupněm je pak Studium, které má rozšířený počet vzdělávacích hodin a je zaměřen hlavně prakticky na zdokonalování se. Přípravuje na další studium v umělecké činnosti, případně směřuje k výkonu povolání. Posledním stupněm tohoto vzdělávání je Studium pro dospělé. Jak již název vypovídá, zde se vzdělávají dospělí jedinci, kteří se zajímají o vzdělávání v dané oblasti. Toto vzdělávání je koncipováno jako celoživotní vzdělávání.⁵⁶

Literárně-dramatický obor, kterým je jedním z možných oborů studia na základních uměleckých školách, je určený k rozvoji sebepoznání, sociability, jednání a komunikace, emocionální rozvoj, sebekontrola a celkovému uměleckému nadání v oblasti komunikace, verbálnímu a divadelnímu projevu. Hlavní cíl, který si tento obor klade je vytvoření osobnosti člověka, která je schopna sama a kultivovaně se vyjadřovat, jednat přiměřeně v daných situacích, ovládat prvky gestikulace a neverbálních projevů, umí pracovat s hlasem a vyjadřovat se nejen soukromě, ale také veřejně, přičemž získané dovednosti dokáže uplatnit v reálném životě.

⁵⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [online], 2010. Výzkumný ústav pedagogický v Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>, s. 11-12

Okruh vzdělávání je rozčleněn do dvou oblastí. Tyto oblasti jsou vzájemně propojeny a navazující na sebe. Pro každou jednotlivou oblast jsou vytvořeny očekávané výstupy, kterých by měl žák po dokončení studia v dané oblasti dosáhnout. Těmito oblastmi jsou: Recepce a reflexe a Interpretace a tvorba. Studium je rozděleno dle ročníku, který žák studuje, přičemž na konci daného ročníku musí žák prokázat, že ovládá učivo a dosáhnul očekávaných výstupů daného ročníku, a může tak postoupit do navazujícího stupně studia.⁵⁷

3. Dramatická výchova

Pojem dramatická výchova má více významů. Může se jednat buď o vyučovací předmět, obor, ale také se může jednat o studijní program. Název „Dramatická výchova“ pochází z anglického jazyka. V anglickém originále jsou však jednotlivé uměleckém vzdělávací obory pojmenovávány jednoslovně. Dramatická výchova je tak v anglickém originále pouze „Drama“.⁵⁸ Mezi české zvyklosti však patří umělecké obory označovat jako „výchovy.“ Proto je i Dramatická výchova ne zcela přesně překládána jako „*Drama in Education*“, „*Drama and Education*“, „*Teatre in Education atd.*“⁵⁹

Pro pochopení pojmu „dramatická výchova“ si nejdříve určíme její principy, na nichž je založena. Princip divadelnosti, kterým je jedním z nich nám představuje vytvořenou, fiktivní situaci, díky níž se žák učí a rozehrává svou roli. Druhým principem je princip dramatičnosti, který zprostředkovává hru „jako.“ Například hra „jako“ vzniklý problém s reklamací předmětu, nebo hra „jako“ tenze, konflikty, potíže...⁶⁰ Díky principu divadelnosti a dramatičnosti se tak žák učí správné komunikace, vžívá se do situací každodenního života a učí se tak i vhodně reagovat

⁵⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [online], 2010. Výzkumný ústav pedagogický v Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>, s. 47-48

⁵⁸ MACKOVÁ, Silva, 2004. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění. ISBN 8085429934., s. 9

⁵⁹ Tamtéž s. 10

⁶⁰ VALENTA, Josef, 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1., s. 50-51

na události, které během života vznikají. Mezi ně patří například řešení konfliktů. Výběr fiktivních situací při vzdělávání by měl být přizpůsoben věku a schopnostem žáka. Dramatická výchova mimo jiné učí i mimoslovním prostředkům a jejich užití, empatii a schopnosti vnímat emoce druhých.

Dramatická výchova slouží také jako prostředek učení se o umění. Měly by do ní být zahrnuty základní pojmy a teorie divadla a tohoto druhu umění. Součástí teoretické části dramatické výchovy je také seznamování se s dramatickými díly, nástin historie divadla a tohoto druhu umění a pochopení funkce divadla, nejen v historii, ale i dnes.

3.1. Principy dramatické výchovy

Dramatická výchova je jako spousta jiných výchov také založena na principech. Na základě nich je pak uplatňována ve výchově a vzdělávání. Princip zkušenosti je jedním z těchto principů. Zkušenost je založena na tom, co jsme si již prožili a vede k určitému druhu poučení a možnosti předpokladu. Zkušenost pomáhá udávat hodnoty a postoje. Je založena na vnímání vlastních pocitů a prožitků a jejich hodnocení. Dalším principem dramatické výchovy je hra. Hra je důležitou součástí života člověka a ač se s věkem člověka mění a diferencuje, provází nás celý život. Hry jsou rozděleny do několika typů. Dramatické a divadelní hry patří do kategorie her založených na fiktivní situaci. Prožívání je nezastupitelným principem v oblasti dramatické výchovy. Jedná se o individuální vnitřní život člověka, který je založen na subjektivních pocitech. Prožívání je neopakovatelné a pro každého člověka má jinou váhu. Vzniká při situacích, které jsou člověku nějak blízké, pro něj podstatné a důležité. Mohou tak vznikat při silných zážitcích, ale i při normálních každodenních činnostech, které na subjektivitu daného člověka zapůsobí. Na našem prožívání je postavena celistvá personalita. V dramatické výchově je důležité zejména z důvodu hraní role. Při hraní divadelní role je důležité roli poznat a vžít se do ní. Sahrát roli znamená poznat ji nejen ze stránky objektivní, ale hlavně subjektivní, vcítit se do jejího nitra – prožívání, a to poté zvládnout dokonale zdramatizovat. Pro rozvoj poznání sebe samých, vlastních pocitů, sebeřízení,

sebereflexi i sebehodnocení, na kterém se prožívání také podílí, je proto důležité prožitky aktivně vyhledávat, poznávat a učit se vlastním prožitkům.⁶¹

3.2. Rozvoj osobnosti žáka pomocí dramatické výchovy

Dramatická výchova je zaměřena na rozvoj osobnosti člověka hlavně po stránce sociálně komunikačních, herních a psychosomatických dovedností.

Psychosomatické dovednosti, na jejichž rozvoji se dramatická výchova může podílet, jsou důležitá práce s hlasem a tělem. Pohyb a práce s tělem, která je nedílnou součástí dramatické výchovy je také jedním z prostředků sdělování o sobě a ostatních, také o svém vnitřním rozpoložení, tomu se žáci v dramatické výchově věnují při užívání nonverbálních prostředků. Práce s hlasem učí hlasitosti, rázu i tempu při hovoru, nebo jiné komunikační činnosti. Dále jsou u žáka rozvíjeny herní dovednosti, kdy pomocí vytvořených fiktivních situací a jevištních postav vedeme žáka k pochopení a vžití se do situace. Vytváření takovýchto situací a realizace dramatického textu umožňuje vyjádření sebe samého, a také sdělení ostatním. Fiktivní situace by měly být situacemi, s nimiž se žák setká v běžném životě.⁶²

Výše zmínění dovednosti – psychosomatické, herní a sociálně komunikační patří do základních předpokladů dramatického jednání. Dramatické jednání jsou základní dovednosti, které umožňují učinit dramatický proces a předvést tak hru na jevišti divákům. Psychosomatické dovednosti, které zahrnují hlavně práci s hlasem a tělem. Jsou zaměřeny a dovednost vyjadřovat své vnitřní prožívání a jednání gesty, mimikou výrazem, pohybu tváře a celého těla. Hlavními možnostmi rozvoje těchto schopností jsou dechová cvičení, jazykolamy, které spadají do kategorie mluvních cvičení i různá cvičení zaměřena na pohyb. Dovednosti herní se projevují, při již zmíněných fiktivních situacích, vytváří schopnost jednat, experimentace v různých situacích, hledání možných řešení a zkoušení různých způsobů jednání a jejich výsledků. Jsou založena na spontánnosti, improvizaci a schopnosti rychlé adaptace. Při jejich užívání je důležitá schopnost zapojení se do hry, pochopení stanovené jevištní role, umění se vžít do role a dodržovat pravidla role a hry. Tuto dovednost rozvíjejí hry, do kterých je vsunut konflikt, nečekaná situace, změna. Je

⁶¹ MACHKOVÁ, Eva, 2007. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. Vyd. 2. Praha: Akademie múzických umění. ISBN 978-80-7331-089-9., s. 11-13

⁶² Tamtéž s. 11-12

očekáváno rozehrávání těchto situací, do nichž je role zasazena. Sociálně komunikační dovednosti zahrnují sebereflexi, reflexi, komunikaci a kooperaci. Vedou ke společnému cíli komunikace, kdy je předpokládána vzájemná spolupráce a společný cíl komunikačního procesu. Je založena na společném jednání, schopnosti práce ve skupině a dostatečné empatii a vnímavosti vůči druhým. Určením společného cíle a úsilí jej dosáhnout je rozvíjena nejen schopnost komunikace, ale i společné jednání.⁶³

⁶³ Tamtéž s. 15-16

4. Praktická cvičení dramatické výchovy na rozvoj mluvených projevů

Praktická část mé bakalářské práce je zaměřena na cvičení, která by mohla být použita v rámci výuky Jazykové a Komunikační výchovy. Cvičení jsou zaměřena prakticky a jejich užitím by mohla být výuka pro žáky nejen efektivnější, ale i zábavnější.

Cílem tak bylo vytvořit cvičení pro žáky 2. stupně, prostřednictvím kterých by došlo k rozvoji mluvených projevů a řečnických dovedností u žáků v kontextu dramatické výchovy. Cvičení jsou sestavena tak, aby v nich byly promítnuty prvky dramatické výchovy, a aby byly naplňovány i požadavky na rozvoj mluvených projevů. Jsou navržena tak, aby sloužila, jako podpůrný materiál při zaměřování se na rozvoj řečnických dovedností u žáků. Jejich zaměření se orientuje na oblast komunikace, řečnických dovedností, oblast mluveného projevu, ale také na samotnou dramatickou výchovu. Jsou zaměřena zejména na rozvoj řečnických projevů, na důraz správné výslovnosti a v neposlední řadě na samotnou komunikaci, a to jak verbální, tak také neverbální.

Cvičení mají formu aktivit spojených s dramatickou výchovou. Díky těmto cvičením, která jsou didakticky zaměřena právě na rozvoj komunikačních schopností a dovedností, žák získává nové znalosti v oblasti mluvených projevů a řečnických dovedností. Propojenost cvičení s dramatickou výchovou zajišťuje pro žáka nejen zdroj poznání, ale i zábavu, díky níž vzniká bezděčné učení. Na základě tohoto učení si pak žák nevědomky, hravou formou, rozvíjí své praktické komunikační dovednosti.

Každé cvičení obsahuje úvodní list, kde se nachází popis daného cvičení. Tento popis je stručným vysvětlením a provedení daného cvičení, konkretizuje cíl a instrukce provedení. Poznámky na tomto úvodním listu jsou určeny spíše pro učitele. Díky stručnému popisu cvičení se může sám učitel lépe zorientovat a pomoci žákům s realizací daných cvičení.

U každého cvičení se nachází popis. Je zde jeho charakteristika, časová dotace a možný čas splnění daného cvičení na jednu vyučovací jednotku a potřebná prostor a rozmístění. Všechna cvičení jsou konstruována tak, aby nebyla příliš složitá a

komplikovaná. Touto komplikací je myšleno, rozmístění, časová dotace a případné rekvizity, které by v rámci dramatické výchovy mohly být užity. Všechna cvičení proto lze praktikovat ve třídě, kde právě bude probíhat hodina Českého jazyka, v níž budou cvičení realizována. Cvičení je dále přiblíženo tématem, kdy je na první pohled patrné nejen učitel, ale i žákům, o co ve cvičení půjde. Popis realizace jasně a stručně vysvětluje, jak je možné cvičení praktikovat a na co se při něm zaměřit. Tato část popisu má být také pomocí pro samotného učitele při vysvětlování cvičení směrem k žákům. Instrukce pro učitele, které se také vždy nachází vždy na první straně cvičení, jsou určena pouze pro pedagoga a je v nich vysvětleno, jak je možné se žáky pracovat, případná role a úlohy v daném cvičení pro učitele samotného. Instrukce tak například popisují, zda je učitel ve cvičení pouze jako případná pomoc a mentor, či zda je v daném cvičení aktérem i on sám. Detailní popis možných chyb sepsaný v instrukcích napovídá, čemu se při zpracovávání cvičení vyvarovat a na co se při zpracovávání zaměřit. Důležitým bodem v těchto instrukcích je, jak má učitel dbát na žákův slovní, ale i mimoslovní projev. Dalším bod úvodní strany „organizace“, nastiňuje průběh celé situace. Je zde vysvětlení celého postupu zahájení cvičení, zapojení žáka do cvičení, rozdělení rolí žákům, a také dohlížení na průběh celého praktického cvičení, které je aplikováno v čase vyučovací jednotky.

Všechna cvičení také zahrnují realizaci naplňování vzdělávacích oblastí, na která jsou cvičení zaměřena. U cvičení je popisováno, jak a jaké oblasti učiva Dramatické výchovy, vycházející z RVP ZV, jsou naplňovány a stejným způsobem je popisována i oblast Jazykové a Komunikační výchovy.

Cvičení první s názvem „Vytvoření fiktivní situace“ je vytvořeno jako divadelní scénář, který je jedním z prvků dramatické výchovy. Užitím scénáře se tak propojuje dramatická výchova ve spojitosti se samým divadelním počinem a rozvoj komunikačních, sociálních a řečnických dovedností u žáka. Scénář je koncipován tak, že navozuje fiktivní situaci, v níž se musí žáci správně zorientovat, dle svého uvážení se i zachovat a prostřednictvím komunikace danou situaci co nejlépe a nejjednodušeji vyřešit. Při tvorbě scénáře jsem postupovala z vlastních znalostí, jak by měla vypadat struktura divadelního scénáře a inspirací z internetové stránky, kde se nachází popis na sepisování hereckého scénáře. Tato webová stránka, odkud jsem čerpala, je uvedena v internetových zdrojích.

Cvičení 2 - „ŠTRONZO“ - žáky učí improvizaci a důslednosti na svůj řečnický projev při situacích, které jsou nečekané a nepřipravené. Cvičení opět obsahuje počáteční informace o jeho popisu se stručnými instrukcemi pro žáky i pro učitele.

Ve cvičení 3 jsem se zaměřila hlavně na vlastní iniciativu žáka. Cvičení je koncipováno tak, aby byl žák schopen své myšlenky správně formulovat a sdílet je s ostatními. Zároveň však také, aby uměl přijímat názory ostatních, uměl diskutovat a samovolně rozvíjet konverzaci. Toto cvičení je zaměřeno na rozvoj komunikačních dovedností s cílem vlastní pohnutky. Začátek cvičení navazuje na předchozí scénář o příletu mimozemšťanů. Realizace tohoto cvičení nemá strukturu jasně danou, jelikož je hlavně na žácích samotných. Při tomto cvičení učitel pouze dohlíží na správnost provedení ve smyslu nepřilíživých odklonů od tématu.

Výběr tématu „MIMOZEMŠŤANÉ“ vznikl z nápadu problémové komunikace. Je tím myšleno, že mimozemšťané nemusí mluvit stejnou řečí, jako my, a tak zde vzniká nemalý problém v komunikaci a značná překážka. Tato téměř jazyková bariéra je proto vhodným prostředkem pro rozvoj komunikačních dovedností u žáků, kdy si i oni sami musí uvědomit důležitost správného slovního projevu a důrazu na kulturu daného mluveného projevu. Cílem všech cvičení je rozvoj komunikačních a řečnických dovedností žáka, zakomponované do praktických cvičení s prvky dramatické výchovy. Jejich realizace není po stránce časové, ale i v samotné obtížnosti příliš složitá, je proto možné tato cvičení využít kdykoliv během výuky.

4.2. Cvičení 1

POPIS CVIČENÍ:

Charakteristika cvičení: Vytvoření fiktivní situace

Časová dotace: 45 min (= jedna vyučovací jednotka)

Prostor a rozmístění: třída kde probíhá výuka

Ročník: VI. – IX.

Cíl: Zapojení žáka a jeho iniciativy, důraz na rozvoj kultivovaného projevu, důraz na udržení základních pravidel komunikace

Téma: Mimoszemšťané

Realizace: 2 možné scénáře:

A. Scénář kompletně sepsaný.

B. Improvizace ze strany žáků – scénář není dokončen, žáci musí konec scénáře vymyslet sami.

- Jelikož se jedná o divadelní scénář, je potřeba, aby jej žáci měli neustále před sebou. Zde se však můžeme setkat s problémem, že žáci nebudou plně soustředěni na sehrání scény, jelikož budou příliš začtení do scénáře. Je proto vhodné žáky s textem nejdříve seznámit, případně jej zadat jako četbu na domácí přípravu.
- Jelikož se jedná o cvičení zaměřeno primárně na rozvoj řečnických dovedností, není důležité, aby se žáci zcela drželi scénáře. Důležitá je správnost mluveného projevu a rozvoj komunikace.
- Možným, vhodným postupem by proto bylo žáky nejprve seznámit s obsahem scénáře, pročíst si jej, aby žáci pochopili, o co se ve scénáři jedná a poté nechat volně rozvinout komunikaci, která vznikne samovolně na základě předepsaného scénáře.

Postup práce:

1. seznámení žáků s cílem hodiny
2. letmé připomenutí forem komunikace
3. seznámení žáků s úkolem
4. rozdělení žáků do skupin
5. v případě práce se scénářem učitel ještě vysvětlí strukturu dramatického scénáře.
6. zodpovězení možných dotazů ze strany žáků

Variace: Dle dovedností a schopností žáků. Téma je možné během dramatizace změnit, udělat těžším, případně lehčím, klást žákům během inscenace dotazy, vymýšlet různé komplikace děje...

Role:

1. maminka
2. tatínek
3. dítě 1 - mladší sestra/ bratr
4. dítě 2 – starší sestra/ bratr
5. dědeček
6. mimozemšťan 1
7. mimozemšťan 2

Instrukce pro učitele k prvnímu cvičení:

- Pokud se bude pracovat se scénářem, je ze strany učitele důležité, aby vysvětlil, z čeho se scénář skládá, aby jej žáci uměli pochopit. Měl by vysvětlit základní pojmy, jako jsou: scénické poznámky, role, kurzíva, monolog, dialog.
- V případě práce se scénářem, je důležité, aby každý žák hrající svou roli měl text před sebou.
- Je třeba upozornit na to, že scénář není ukončen a konec a celkový závěr scénky je požadován po žácích.
- Učitel pouze jako mentor, iniciace přenechávána na žácích.
- Učitel neopravuje, pouze dohlíží a žáky navádí správným směrem.
- Učitel kontroluje, zda je dodržena správná forma komunikace.
- „Učitel jako režisér“ – dbá na to, aby se žáci drželi dějové linie příběhu.
- Učitel dbá na žákův slovní projev:
 - kontroluje vhodnému užití slov
 - kontroluje správnou artikulaci a výslovnost
 - všímá si užívání zvukových prostředků mluveného projevu
 - vyzdvihuje pasáže s vhodností užití např. rychlejšího/pomalejšího tempa
 - upřesňuje intonaci a síle hlasu žáka
 - připomíná rozdílnost mezi hovorovou a obecnou češtinou
 - připomíná zařazení hovorové češtiny do struktury jazyka
 - všímá si jazykových prostředků, které žáci užívají, upozorňuje na ně a vede žáky k jejich správnému užití
- Učitel dbá na žákův neverbální projev:
 - sleduje gesta
 - pomáhá s užíváním gest a neverbální komunikace

- vede žáky ke správnému a vhodnému užití neverbální komunikace
- posuzuje žákovo neverbální vyjadřování
- V případě, když se žáci nedohodnou na rozdělení do skupin, přiřazuje je do skupin učitel. Je vhodné dát k sobě i žáky, kteří spolu normálně tolik nejsou, aby zde proběhla snaha komunikace i s někým, s kým se normálně příliš nebaví.

Naplnění učiva Dramatické výchovy dle RVP ZV:

1. Základní předpoklady dramatického jednání
2. Proces dramatické a inscenační tvorby
3. Recepce a reflexe dramatického umění

V tomto cvičení jsou naplňovány všechny oblasti vzdělávání tohoto oboru dle RVP ZV. Žáci se učí práci s dechem, správnému tvoření a užívání hlasu, využívají verbální i neverbální komunikace a dbají na správný postoj těla. Sehrání scénky také umožňuje vstoupit do role, čímž se žák setkává s jevištní postavou. Dalším předpokladem dramatického jednání je „vstup do role“. Jelikož jsou ve scénáři role přímo rozepsány a zároveň si je žáci mohou, v rámci vlastní iniciativy, dotvářet samy, je zde i tento předpoklad naplněn.

Spolupráce a komunikace, která spadá pod sociálně komunikační dovednosti v první kategorii, je zde také naplněna v rámci nutní, vzájemné spolupráce a komunikaci ve fiktivní scéně.

Proces dramatické a inscenační tvorby, který tvoří druhou oblast ve vzdělávacích kategoriích Dramatické výchovy, je naplněna následovně.:

- *Typová postava* – Ve scéně jsou postavy charakterizovány. Scénické poznámky také slouží k upřesnění toho, jak se daná postava asi cítí, chová a jedná.
- *Dramatická situace, příběh* – Celý scénář má chronologickou posloupnost vyvíjení děje. Scénické obrazy na sebe vzájemně navazují, což pomáhá žákům, ale i případným divákům, v lepší orientaci v textu a ději.
- *Komunikace s divákem* zahrnuje pojem prezentace a sebereflexe. V případě tohoto cvičení se tak jedná o schopnost vystoupit se scénkou a prezentovat ji dle sepsaného, či improvizovaného scénáře.

Recepce a reflexe dramatického umění zahrnuje poznání a základní orientaci v dramatu. Při realizaci tohoto cvičení by proto bylo vhodné žákům říct, že se jedná

o činohru, případně vysvětlit daný termín, divadelní tvorbu a jedná se o určitou situaci, v níž vystupují dané postavy a může zde nastat i konflikt, který je třeba vhodnými komunikačními prostředky a schopností komunikace vyřešit.

Naplnění učiva Jazykové a Komunikační výchovy:

Je třeba dbát na správný verbální projev, který je uveden v požadavcích na učivo ve vzdělávací oblasti Jazyková výchova. Na rozvoj těchto projevů je celé cvičení zaměřeno. Jedním z těchto požadavků je „zásady spisovné výslovnosti“. To však v tomto cvičení nemůžeme posuzovat, jelikož se jedná o divadelní scénku a u té není zcela důležitá spisovnost jazyka. Přízvuk, intonace, pauzy a frázování jsou však v tomto cvičení velmi důležité a měl by na ně být kladen důraz při zpracovávání.

Komunikační výchova je zaměřena na naslouchání, čtení, mluvený projev, a projev písemný. V našem cvičení nás ze vzdělávací oblasti Komunikační výchova zajímá učivo v podoblasti „mluvený projev“ a „naslouchání“. Naslouchání, empatie a kritické hodnocení sdělení jsou aspekty, které pomáhají k vžití se do role a jistějšímu vystupování a vyjadřování se.

1. FORMA ZPRACOVÁNÍ = SCÉNÁŘ

ČÁST URČENA PRO ŽÁKY – LIST SE ZADÁNÍM

OBRAZ 1

Obývací pokoj

Je neděle večer a vaše rodina sedí pospolu v obývacím pokoji. V televizi právě běží večerní zprávy, které se zaujetím sledujete. Když najednou se ozve hrozný štěkot vašeho psa.

TATÍNEK: Co se to děje, proč ten Alík tolik štěká? Jdu se raději podívat, co se tam venku děje. *(odchází z pokoje)*

Ostatní členové rodiny sedí a koukají na televizi. V tom slyší strašný vítr a bouchání zvenku. Musí zvyšovat hlasitost televize, protože ani ta už není pořádně slyšet.

DÍTĚ 1: Začínám se bát, je to divný zvuk.

DÍTĚ 2: Prosím tě, nech toho, je to jen víchr.

TATÍNEK: Pojd'te ven, všichni, tohle jste ještě neviděli!

OBRAZ 2

Zahrada

MAMINKA: Proboha, co je to? Vidíte? Tolik toho světla, jako za dne, a to je 8 hodin večer.

DĚDEČEK: Vidíte to také? Nebo se mi mlží brýle? To vypadá jako nějací tři chlapi, ti, co támhle jdou.

TATÍNEK: No opravdu, někdo tam je. Někdo cizí se nám prochází po zahradě!

DÍTĚ 1: Co když to jsou lupiči, neměli bysme jít dovnitř?

MAMINKA: Tatínku, myslím, že bysme opravdu měli jít dovnitř.

(Tři mohutné postavy se blíží směrem k rodině.)

MIMOZEMŠŤAN 1: *(Na další dva mimozemšťany)* Kde jsme to přistáli, kámo?

MIMOZEMŠŤAN 2: Nemám tušení, ale mám celkem hlad, snad tu něco mají. *(dívá se směrem, kde je pes)*

DÍTĚ 2: Tati, to jsou určitě mimozemšťané! Podívej se, jak jsou velcí, co tu chtějí?

DÍTĚ 1: Já se tak moc bojím. *(běží zpět do domu)*

DĚDEČEK: Tak za celé roky, co žiji, jsem tohle ještě neviděl. Ale nebojte se, já to vyřeším.

Mezitím DÍTĚ 1, které šlo do domu volá všechny zpět k televizi.

DÍTĚ 1: Honem, pojďte se na něco podívat!

OBRAZ 3

Obývací pokoj

(V televizi hlásí přilet mimozemšťanů a lidské nevědomosti, co je jich týče.)

DĚDEČEK: Nic, jsem nejstarší, mě už nic nepřekvapí, jdu za nimi!

MAMINKA: Dědečku prosím Vás, ne!

Vzniká zmatek, pláč, strach.

OBRAZ 4

Zahrada

MIMOZEMŠŤAN 2: Tak co myslíš, už nám dají něco najíst?

MIMOZEMŠŤAN 1: Já doufám, jinak hlady padnu.

MIMOZEMŠŤAN 2: Dal bych si něco k jídlu. Myslíš, že to tu také dělají?

DĚDEČEK: *(Přichází na zahradu.)* Dobrý den, páni mimozemšťané, jdu za Vámi v dobrém. Proč jste tu?

MIMOZEMŠŤAN 1: *(na MIMOZEMŠŤANA 2)* Co říká?

MIMOZEMŠŤAN 2: Nevím, nerozumím mu ani slovo. Zkusme hledač jazyků a předělat se do jeho řeči.

DÍTĚ 2: *(přibíhá na zahradu)* Dědo! Oni ti asi nerozumí! Zkus to jinak!

V tento moment jsme narazili na jazykovou bariéru, kterou je třeba pomocí komunikace odstranit, aby se rodina společně s mimozemšťany mohla domluvit.

DĚDEČEK: Dobrý den, páni mimozemšťané. Máte přání? Co zde děláte a proč jste k nám zavítali?

MIMOZEMŠŤAN 1: Co říká? Nerozumím mu.

MIMOZEMŠŤAN 2: No to je skvělý, já také ne.

MIMOZEMŠŤAN 1: Tak se ho zkusíme zeptat, jestli se můžeme u nich najít.

MIMOZEMŠŤAN 2: A jak to asi uděláme, když mluví jinak?

MIMOZEMŠŤAN 1: Nevím, prostě se ho zeptám a uvidíme.

MIMOZEMŠŤAN 1: U nás je to bačkora, u nich je to třeba stejné.

MIMOZEMŠŤAN 2: Dobrý den, máme hlad, dali bychom si bačkoru, máte?

DĚDEČEK: *(na DÍTĚ 1)* Je to divné, rozumím jim jen slovo bačkora, asi jim je zima na nohy.

DÍTĚ 1: Tak já je donesu.

DÍTĚ 1: *(doneslo bačkory)* Zde máte, vyzkoušejte je.

MIMOZEMŠŤAN 1: Hele, něco nám dali, jdeme to ochutnat.

MIMOZEMŠŤAN 2: No tak to je strašný, myslíš, že to normálně jí?

MIMOZEMŠŤAN 1: Dobré to není, ale žaludek ti to nejspíš zaplní.

DĚDA: Jéje, oni nám to jí!

DÍTĚ 1 se začne s mimozemšťany přetahovat o bačkoru.

DÍTĚ 1: Okamžitě, to pusť To se nejí!

MIMOZEMŠŤAN 2: To vypadá, že se zlobí. Ale proč? Vždyť nás sami pohostili.

MIMOZEMŠŤAN 1: Třeba u nich tato věc vážně neznamena pokrytí hladu, ale něco jiného. To by vysvětlovalo, proč je ta bačkora tak odporná.

MIMOZEMŠŤAN 2: *(směrem k DÍTĚTI 1)* Prosím, máme hlad.

DÍTĚ 1: Co to na mě zkouší?

TATÍNEK: *(přichází k nim na zahradu)* Proč nám jí bačkory?

DĚDA: Nevím, asi mají hlad.

TATÍNEK: A zkoušeli vám to nějak říct?

DĚDA: Jo, jen že chtějí bačkory.

TATÍNEK: A tak co když to u nich znamená jídlo?

TATÍNEK: Pojd'me se jich zkusit zeptat jinak.

Úkol pro žáky:

Narazili jsme opět na jazykovou bariéru, teď je potřeba se s mimozemšťany alespoň nějak domluvit a zjistit, co opravdu chtějí. Mysli na to, že některá slova mají u nich jiný význam, stejně jako tomu bylo s bačkorami. Dbej proto důsledné artikulaci, vhodnému užití i neverbální komunikace a užívání prvků spisovné češtiny, abys vypadal kultivovaně a mimozemšťané ti i lépe rozuměli.

2. FORMA ZPRACOVÁNÍ = SCÉNÁŘ + IMPROVIZACE

ČÁST URČENA PRO ŽÁKY – LIST SE ZADÁNÍM

OBRAZ 1

Obývací pokoj

Je neděle večer a vaše rodina sedí pospolu v obývacím pokoji. V televizi právě běží večerní zprávy, které se zaujetím sledujete. Když najednou se ozve hrozný štěkot vašeho psa.

TATÍNEK: Co se to děje, proč ten Alík tolik štěká? Jdu se raději podívat, co se tam venku děje. *(Odchází z pokoje)*

Ostatní členové rodiny sedí a koukají na televizi. V tom slyší strašný vítr a bouchání zvenku. Musí zvyšovat hlasitost televize, protože ani ta už není pořádně slyšet.

DÍTĚ 1: Začínám se bát, je to divný zvuk.

DÍTĚ 2: Prosím tě, nech toho, je to jen víchr.

TATÍNEK: Pojd'te ven, všichni, tohle jste ještě neviděli!

OBRAZ 2

Zahrada

MAMINKA: Proboha, co je to? Vidíte? Tolik toho světla, jako za dne, a to je 8 hodin večer.

DĚDEČEK: Vidíte to také? Nebo se mi lží brýle? To vypadá jako tři chlápci, co támhle jdou.

TATÍNEK: No opravdu, někdo tam je. Někdo cizí se nám prochází po zahradě!

DÍTĚ 1: Co když to jsou lupiči, neměli bysme jít dovnitř?

MAMINKA: Tatínku, myslím, že bysme opravdu měli jít dovnitř.

Tři mohutné postavy se blíží směrem k rodině.

MIMOZEMŠŤAN 1: *(na druhého mimozemšťana)* Kde jsme to přistáli, kámo?

MIMOZEMŠŤAN 2: Nemám tušení, ale mám celkem hlad, snad tu něco mají. *(Dívá se směrem, kde je pes.)*

DÍTĚ 2: Tati, to jsou určitě mimozemšťané! Podívej se, jak jsou velcí, co tu chtějí?

DÍTĚ 1: Já se tak moc bojím (běží zpět do domu)

DĚDEČEK: Tak za celé roky, co žiji, jsem tohle ještě neviděl. Ale nebojte se, já to vyřeším.

Mezitím DÍTĚ 1, které šlo do domu volá všechny zpět k televizi.

DÍTĚ 1: Honem, pojďte se na něco podívat!

OBRAZ 3

Obývací pokoj

V televizi hlásí přilet mimozemšťanů a lidské nevědomosti, co je jich týče.

DĚDEČEK: Nic, jsem nejstarší, mě už nic nepřekvapí, jdu za nimi!

MAMINKA: Dědečku, prosím Vás, ne!

Vzniká zmatek, pláč, strach

OBRAZ 4

Zahrada

MIMOZEMŠŤAN 2: Tak co myslíš, už nám dají něco najíst?

MIMOZEMŠŤAN 1: Já doufám, jinak hlady padnu.

MIMOZEMŠŤAN 2: Dal bych si něco k jídlu. Myslíš, že to tu také dělají?

DĚDEČEK: *(přichází na zahradu)* Dobrý den, páni mimozemšťané, jdu za Vámi v dobrém. Proč jste tu?

MIMOZEMŠŤAN 1: *(Na MIMOZEMŠŤANA 2)* Co říká?

MIMOZEMŠŤAN 2: Nevím, nerozumím mu ani slovo. Zkusme hledač jazyků a předělat se do jeho řeči.

DÍTĚ 2:

(přibíhá na zahradu) Dědo! Oni ti asi nerozumí! Zkus to jinak!

V tento moment jsme narazili na jazykovou bariéru, kterou je třeba pomocí komunikace odstranit, aby se mohly tyto dvě strany mimozemšťané a rodina domluvit.

Úkol pro žáky:

Nyní dohraj scénku podle sebe, a to až do jejího ukončení. Drž se scénáře – mimozemšťanům jde pouze o to, aby se najedli. Jak bude reagovat rodina, dá jim najíst? Co se stane dál? Ukonči děj.

4.3. Cvičení 2

POPIS CVIČENÍ:

Charakteristika cvičení: Štronzo⁶⁴

Časová dotace: dle obtížnosti; dle frekvenčnosti výměny hráčů (žáků)

Prostor a rozmístění: třída kde probíhá výuka

Zaměření: Jazyková a komunikační výchova

Ročník: VI. – IX.

Cíl:

1. zapojení žáka a jeho iniciativy
2. dramatizace:
 - schopnost vcítění se do role
 - schopnost vystoupit z role
 - aklimatizace na změny v dramatickém procesu
 - důraz na projev verbální i neverbální
 - schopnost veřejného vystupování a práce s publikem

téma: Mimoszemšťané

popis: Cvičení přímo navazuje na cvičení 1. Jedná se o vytváření nečekaných situací v době výstupu dle scénáře.

Role:

- **1-2 moderátoři** – žáci, kteří ve fiktivní rodině nesehrávají žádnou roli
- **fiktivní rodina:**
 - maminka
 - tatínek
 - dítě 1 - mladší sestra/ bratr
 - dítě 2 – starší sestra/ bratr
 - dědeček
 - mimoszemšťan 1
 - mimoszemšťan 2

Celkový počet žáků v aktivitě: 9

Variace: Do této vzdělávací činnosti je možné zapojit nejen žáky, kteří sehráli scénku z cvičení 1, ale spíše zapojit ty, kteří se v prvním cvičení neangažovali.

⁶⁴ štronzo = zastavení v čase

Postup práce:

1. seznámení žáků s cílem hodiny
2. seznámení žáků s úkolem
3. práce v již vzniklých skupinách/ vytvořit nové skupiny
4. určení moderátora – 2 žáci
5. vysvětlení principu této techniky - štronzo

Instrukce k prvnímu cvičení pro učitele:

1. organizace:
 - učitel určí role
 - učitel dohlíží na dodržování rolí
 - učitel dohlíží na reakce žáků vystupujících z rolí
 - učitel napomáhá v případě nutnosti
2. Učitel:
 - dbá na žákův slovní projev.
 - kontroluje vhodnému užití slov.
 - kontroluje správnou artikulaci a výslovnost.
 - všímá si užívání zvukových prostředků mluveného projevu.
 - vyzdvihuje pasáže s vhodností užití např. rychlejšího/pomalejšího tempa.
 - upřesňuje intonaci a síle hlasu žáka.
 - připomíná rozdílnost mezi hovorovou a obecnou češtinou.
 - připomíná zařazení hovorové češtiny do struktury jazyka.
 - si všímá jazykových prostředků, které žáci užívají, upozorňuje na ně a vede žáky k jejich správnému užití.
 - dbá na žákův neverbální projev.
 - sleduje gesta a projevy neverbální komunikace.
 - pomáhá s užíváním gest a neverbální komunikace.
 - vede žáky ke správnému a vhodnému užití neverbální komunikace.
 - posuzuje žákovo neverbální vyjadřování.

Realizace:

- Pracujeme s nepřípraveným scénářem z prvního cvičení.
- Moderátor slouží jako reportér akce, která je právě předváděna.
- Fiktivní rodina sehrává scénku dle postupu realizace u prvního cvičení.

- V momentě, kdy učitel, či jakýkoliv žák řekne slovo „ŠTRONZO“, musí se právě hraná scéna zastavit.
- V tento moment vstoupí moderátoři, kteří popisují, co se právě děje.
- Poté učitel postupně vyvolává jednotlivé členy rodiny, ti vystupují ze své role. Sdílí své myšlenky, jakožto jejich role, popisují, co může nastat, nebo co nastane poté, až štronzo skončí.
- Celá aktivita je doplněna komentáři moderátorů, ale i vyučujícího.

Naplnění učiva Dramatické výchovy dle RVP ZV:

Vzhledem k častému vystupování z rolí, což je také cílem tohoto cvičení, je oblast učiva „Základní předpoklady dramatického jednání“ zcela naplněna. Žák vstupuje do role a sehrává jevištní postavu, pracuje s dechem, užívá neverbální a verbální komunikace.

Spolupráce a komunikace je v tomto cvičení také velmi důležitá, jelikož žák musí poslouchat spolužáka, který je vyvolán před ním i po něm, aby dokázal správně navázat na předchozí výpověď a zareagovat na nově vzniklou situaci.

Scénka je realizována v časové posloupnosti a představení vzniká na základě improvizace.

„Proces dramatické a inscenační tvorby“ je naplňováno tím, že žák sám utváří charakter své postavy, stejně jako její vztahy s ostatními postavami.

„Recepce a reflexe dramatického umění“ by mohla být popisována zpětně, po sehrání scény, a to v rámci opakování. Žákům by mohly být kladeny otázky.: „O jaký divadelní druh se ve cvičení Štronzo jednalo?“ „O jaký divadelní druh se jednalo?“ „Jednalo se o komedii, drama, tragédii, proč?“

Naplnění učiva Jazykové a Komunikační výchovy:

Ve cvičení „Štronzo“ je důležité, dbát na správnou syntaktickou, stylistickou i lexikální rovinu žákova verbálního projevu. Je také vhodné vlastní verbální projev doplňovat různým rozvrstvením slohové slovní zásoby. Při tomto cvičení se opět soustředíme hlavně na frázování řeči, dělání pauz při výslovnosti, přízvuku, intonaci a členění souvislé řeči. V rámci Komunikační výchovy pozorujeme, jak žák naslouchá, zda je schopen empatie k ostatním spolužákům a schopnostem dorozumívání.

Provedení:

OBRAZ

Obývací pokoj

Je neděle večer a celá rodina Novákových sedí v obývacím pokoji a sledují večerní zprávy. V tom se rozštěká pes, kterého máte na zahradě. Štěkot psa neustává a tatínek se jde raději podívat ven, na terasu, aby zkontroloval, co se děje. Venku se zvedá vítr a něco vydává zvláštní zvuk. Dědeček zesílí televizi, protože už ani ta nejde slyšet. V tom tatínek vykřikne, ať jdete všichni za ním na terasu podívat se, co se stalo...

Právě v tomto momentě může moderátor říct „ŠTRONZO“. Učitel začne postupně vyvolávat jednotlivé členy fiktivní rodiny. Vyvolaní budou po jednom ukazovat a mluvit o svých následujících krocích, které mohou změnit celou výchozí situaci.

4.4. Cvičení 3

POPIS CVIČENÍ:

Charakteristika cvičení: Sezení v kruhu

Časová dotace: 15-30 min. (dle počtu žáků)

Prostor a rozmístění: třída kde probíhá výuka

Přesahy:

Ročník: VI. – IX.

Cíl: Rozvoj komunikačních dovedností; sdělování vlastních hypotéz a úvah; navazování konverzace a její udržování.

Téma: Mimoszemšťané

Realizace:

- Pracujeme se stále stejným scénářem o příletu mimozemšťanů.
- Vytvoření nové rodiny, která nebyla předtím přímým =účastníkem při příletu mimozemských obyvatel.

Postup práce:

1. seznámení žáků s tímto cvičením
2. vysvětlení základních pravidel komunikace
3. kladení důrazu na verbální projev a řečnické dovednosti
4. rozdělení žáků do rolí
5. nastínění situace z předchozího scénáře

Variace: Žáci se budou sami rozdělovat do skupin a utvářet taj své fiktivní rodiny.

Celé dramatické cvičení založeno na iniciativě žáků.

Role:

- **fiktivní rodina:**
 - maminka
 - tatínek
 - dítě 1
 - dítě 2
 - teta
 - strýc
 - babička

Celkový počet žáků v aktivitě: 7

Instrukce pro učitele k prvnímu cvičení:

1. Organizace:

- Učitel neurčuje role, pouze dohlíží na jejich rozdělení
- Učitel dohlíží na dodržování rolí.
- Učitel dohlíží na reakce žáků, usměrňuje v případě nevhodné komunikace.

2. Učitel:

- dbá na žákův slovní projev.
- kontroluje vhodnému užití slov.
- kontroluje správnou artikulaci a výslovnost.
- dbá na kultivaci mluveného projevu.
- všímá si užívání zvukových prostředků mluveného projevu.
- připomíná rozdíl mezi hovorovou a obecnou češtinou.
- si všímá jazykových prostředků, které žáci užívají, upozorňuje na ně a vede žáky k jejich správnému užití.
- sleduje gesta a projevy neverbální komunikace.
- posuzuje žákovo neverbální vyjadřování.

Naplnění učiva Dramatické výchovy dle RVP ZV:

1. Základní předpoklady dramatického jednání
2. Proces dramatické a inscenační tvorby
3. Recepce a reflexe dramatického umění

V následujícím cvičení se zaměříme zejména na sociálně komunikační dovednosti, které spadají do kategorie první. Dále jsou rozvíjeny herní dovednosti, které tvoří komunikace v obvyklých životních situacích a je důležité dbát důraz na psychosomatické dovednosti. Těmito dovednostmi jsou: komunikace verbální i neverbální, práce s dechem, tvorba hlasu.

Naplnění učiva Jazykové a Komunikační výchovy:

V tomto cvičení, ve kterém se jedná zejména o sdělování vlastních pocitů, myšlenek a úvah, je z hlediska Komunikační výchovy nejzásadnější oblast mluveného projevu. Zde vedeme žáky k tomu, aby jejich mluvený projev byl kultivovaný, užívali správným technikám mluveného projevu a prostředkům verbálním i nonverbálním. Soustředíme se zejména na hodnocení užívání vhodných

prostředků komunikace a zvukové prostředky mluveného projevu. Opět si všímáme hlasové intonaci, užití pauz, síle hlasu, tempu řeči a rytmu řeči.

Provedení:

Fiktivní rodina právě zhlédla právu o mimozemšťanech v televizních novinách. Nyní sedí všichni dohromady kolem stolu a sdílí své pocity z toho, co právě viděli v televizi.

Žáci se tak snaží o rozvoj konverzace, utváření vlastních myšlenek a úvah.

Opět se musí dbát na zvýšenou artikulaci, kultivovaný a zřetelný projev. Při tomto úkolu by žáci měli být schopni sami rozeznat vhodnost užití různých komunikačních kódů, měli by být schopni navazovat konverzaci bez vyzvání, měli by utvářet vlastní myšlenky na základě svých představ a sdělovat je ostatním.

Závěr

Řečnické dovednosti získáváme během života, zkušenostmi, odposloucháváním, četbou. Je rozhodně důležité se o ně zajímat a snažit se rozšiřovat si nejen vědomí o nich, ale hlavně je umět sám prakticky využívat, aby slovní projev byl zřetelný, přesný a pro posluchače příjemný.

Dramatická výchova, jakožto samostatný obor je velmi zajímavý a dá se s ním pracovat v mnoha jiných oblastech, a to nejen ve vzdělávání. Dramatická výchova, která je mimo jiné její oblasti zaměřena na kulturu mluvených projevů se tak stává vhodným způsobem rozvíjení těchto dovedností. Spojením dramatické výchovy a nauce o řečnických projevech vzniká vzájemná korespondence, která je zajímavá a užitečná pro mnoha další užití v oblasti řečnických projevů a mezilidské komunikace celkově.

Bakalářská práce byla zaměřena na najít cesty k propojení dramatické výchovy a rozvoje řečnických dovedností u žáků 2. stupně. Cíl této práce byl tak naplňován pomocí různých cvičení, které lze aplikovat ve vyučovacím procesu. Cvičení byla zaměřena na zřetelný projev, kulturu mluveného projevu, ale i samotném vystupování při mluveném projevu.

V první části, která byla zaměřena teoreticky, jsme se seznámili s pojmem jazykové kultury a mluvený projev. Objasnili jsme znaky mluvených projevů, kterých je třeba dbát, aby byl mluvený projev úspěšným. Vysvětlili jsme i co je dramatická výchova, co zahrnuje, její principy a vliv na rozvoj osobnosti. A popsali jsme i její začlenění do kurikulárních dokumentů České republiky. V praktické části jsme tyto poznatky začlenili do cvičení, která jsou možná aplikovat ve vyučovacím procesu a díky nimž je možno rozvíjet kulturu mluvených projevů a řečnické dovednosti žáků. Díky nabídce vlastní iniciativě žákům a veliké variabilitě, případně nabídnutí přesného scénáře provedení, může být jedno cvičení využíváno vícekrát s různými obměnami.

V prvním cvičení jsme vytvořili fiktivní situace, která by mohla být realizována dle sepsaného divadelního scénáře. V tomto cvičení jsme se tak zaměřili nejen na verbální projev – práci s hlasem, intonaci, hlasitost, frázování textu, pauzy a přízvuk. Dále i na neverbální projev, ale také na samotnou inscenaci scénky. V tomto cvičení nás zajímalo i užití neverbálních prostředků, které jsou v rámci

řečnictví a samotném mluveném projevu, také velmi důležitým prvkem mezilidské komunikace. U poslední části cvičení, kterou je „Úkol pro žáky“, požadujeme, aby žáci sami dohráli rozehranou scénu. Dále je po nich požadováno, aby se i zamysleli a následně i sehráli to, jak prolomit jazykovou bariéru, která mezi hlavními postavami vznikla. Je po nich požadováno, aby se zamysleli nad prvky mluveného projevu ve spisovné i nespisovné češtině a dokázali tyto prvky užít k tomu, aby se dorozuměli. Zároveň je na žáky apelováno, aby dbali na artikulaci a celkový, kultivovaný výstup při jejich dorozumívání se.

Ve druhém cvičení s názvem „Štronzo“ nás zajímá nejen to, jak je žák schopen reagovat v situacích, jež jsou nečekané a nepřipravené, ale hlavně, zda u toho dbá na zřetelnost mluveného projevu. Při tomto cvičení se opět snažíme nahlížet na to, aby žák správně artikuloval, pracoval s vlastním dechem, užíval pauzy při jeho výpovědích, správně frázoval mluvený text a užíval i vhodné intonace.

Poslední cvičení je již bez připraveného textu. Toto cvičení je zaměřeno na žákův vlastní verbální projev. Projev by měl být kultivovaný a žák by měl být schopen sám posoudit, kdy a jak je vhodné užít různých verbálních prostředků. Ve cvičení jsme se tak snažili, aby žák sám našel cestu k tomu, jak se vhodně a kultivovaně vyjadřovat.

Všechna tato cvičení, ve kterých byla spojena výchova dramatická společně s komunikační a jazykovou, měla dva hlavní cíle. Prvním cílem bylo napomoci rozvoji řečnických dovedností u žáka. Druhým, navazujícím cílem bylo, aby tento rozvoj probíhal zábavnou a nenucenou formou. V jednotlivých cvičeních byly oba hlavní požadavky naplněny. Cvičení se tak mohou stát nejen vhodným prostředkem pro výuku, ale také jejím zpestřením a určitou formou zábavy při vyučovacím procesu.

Seznam literatury

- BENEŠ, Martin, 2013. *Studie k moderní mluvnici češtiny. 2*, Komunikační situace a styl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3535-0.
- BRABCOVÁ, Radoslava; VITVAR, Václav, 1986. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN.
- HAUSENBLAS, Karel; KUCHAR, Jaroslav, ed., 1974, *Čeština za školou*. Praha: Orbis. Pyramida (Orbis)
- HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ Jiří; CHVALOVSKÁ Eliška; JÍLKOVÁ Lucie, KADERKA Petr; MAREŠ Petr; MRÁZKOVÁ Kamila, 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, Lingvistika. ISBN 978-80-200-2566-1.
- KROBOTOVÁ, Milena, 2000. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0187-8.
- LOTKO, Edvard, 2009. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Vyd. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2309-8.
- MACKOVÁ, Silva, 2004. *Dramatická výchova*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění. ISBN 8085429934.
- MACHKOVÁ, Eva, 2007. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. Vyd. 2. Praha: Akademie múzických umění. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MINÁŘOVÁ, E. 2011. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4.
- MINÁŘOVÁ, E. 2011: *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing. In: HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ, Jiří; CHVALOVSKÁ, Eliška; JÍLKOVÁ, Lucie; KADERKA, Petr; MAREŠ Petr; MRÁZKOVÁ, Kamila, 2016. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2566-1.
- MISTRÍK, Jozef, 1988. *Variácie reči*. Bratislava: Smena
- PROŠEK, M., 2013. *Objektivní stylové faktory*. In: ULIČNÝ O., SCHNEIDEROVÁ S. (eds.), 2013. *Studie k moderní mluvnici češtiny 2., Komunikační situace a styl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-3535-0.

- SABOL Ján, 1973. *O tónovej modulácii síviselej reči*; Kultúra slova VI
- ŠPAČKOVÁ, Alena, 2017. *Moderní rétorika na univerzitě: příspěvek k metodice výuky*. Praha: Univerzita Karlova: Karolinium. ISBN 978-80-246-3708-2.
- TINKOVÁ, Eva, 2010. *Rétorika aneb Řeč jako nástroj: praktický průvodce řeči těla a verbální komunikací*. Computer Media. ISBN 978-80-7402-074-2.
- TOMAN, Jiří, 1981. *Jak dobře mluvit*. Vyd. 3. uprav. Praha: Svoboda
- TUPÝ, Jan, 2018. *Tvorba kurikulárních dokumentů v České republice: historicko-analytický pohled na přípravu kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v letech 1989-2017*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, svazek 46. ISBN 978-80-210-8997-6.
- VALENTA, Josef, 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, Pedagogika. ISBN 978-80-247-1865-1.
- WARD, Winifred, 1957. *Playmaking with children from kindergarten through junior high school*. 2d ed. New York: Appleton-Century-Crofts.

Internetové zdroje

- FIRICĂ, C. a C. FIRICĂ, 2010. The components of nonverbal communication important factors in the teaching process. *Journal of Applied Economic Sciences*, 5(4), 370-374. [cit. 2022-03-03]. ISSN 18436110. Dostupné na: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=edselc&AN=edselc.2-52.0-79951997220&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>
- HORÁKOVÁ, L. Asertivita. *Revision*. 2017, **20**(2), 35-44 [cit. 2022-04-19]. ISSN 12143170. Dostupné na: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=asn&AN=127073360&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593>.
- KRAUS Jiří, 2017. *Jazyková kultura*. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický*

slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20KULTURA>

- NEBESKÁ Iva, 2017. *Jazyková správnost*. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ Jana (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20SPR%C3%81VNOST>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*, 2010. Výzkumný ústav pedagogický v Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2022-02-02].
Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2022-02-02]. Dostupné také z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>
- *SCÉNÁŘ.cz*. FILMOVANI.cz [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <http://scenar.cz/>

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Švarcová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Kříž, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Kultura mluvených projevů: rozvoj řečnických dovedností u žáků 2. stupně ZŠ v kontextu dramatické výchovy
Název v angličtině:	The Spoken Language Cultivation: The development of speaking skills in context of dramatic education
Anotace práce:	Bakalářská práce pojednává o možné výuce kultury mluvených projevů a řečnických dovedností u žáků 2. stupně ZŠ s využitím prvků dramatické výchovy. Práce je rozdělena do dvou částí, a to teoretické a praktické. V teoretické části se zaměřuji na to, co je mluvený projev a jazyková kultura. V této části se také zaměřuji na prvky a principy dramatické výchovy a na ukotvení dramatické výchovy a výuky rozvoje řečnických dovedností v kurikulárních dokumentech.

	Praktická část je zaměřena na tvorbu praktických cvičení, která by mohla být pomůckou při výuce a rozvoji řečnických dovedností.
Klíčová slova:	Kultura mluvených projevů, řečnické dovednosti, dramatická výchova
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis deals with teaching possibilities of spoken language cultivation among lower secondary level pupils in the context of dramatic education. The thesis is divided in two parts, theoretical and practical. The theoretical part describes terms concerning culture of language and speech. Theoretical part also mentions history of language culture, features of spoken language and linguistic and phonetic means used in speech creation. That part also concerns elements and principles of dramatic education and cultivation of speech in curricular documents. Practical part focuses on creation of exercises that could be helpful in the teaching process and cultivation of spoken language.
Klíčová slova v angličtině:	The Spoken Language Cultivation, speaking skills, dramatic education
Rozsah práce:	59 stran
Jazyk práce:	Český jazyk